

دستورالعمل تدوین برنامه جامع (Master Plan) تحقیقات توسط اعضای هیئت علمی و گروه‌های آموزشی دانشگاه تهران

مقدمه

برنامه جامع تحقیقات، حوزه علائق و خط مشی فعالیت‌های علمی - تحقیقاتی اعضای هیئت علمی و گروه‌های آموزشی را با رویکردی استراتژیک مشخص می‌کند. هدف از تهیه و تدوین برنامه جامع تحقیقات در گروه‌های آموزشی، تلاش برای انسجام بخشی در فعالیت‌های پژوهشی، هدفمند کردن پژوهش و ارتقا کمی و کیفی فعالیت‌های تحقیقاتی در بین اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی گروه‌های آموزشی است. با تدوین برنامه جامع تحقیقات کلیه طرح‌های تحقیقاتی و پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی که در گروه تعریف می‌شوند باید در راستای اهداف کلی بیان شده در برنامه جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه قرار داشته باشند. علاوه بر این برنامه‌های جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه‌های آموزشی، یک بانک اطلاعاتی از حوزه‌ها و زمینه‌های تحقیقاتی و مزیت‌های نسبی پژوهشی دانشگاه را تشکیل می‌دهد که از این اطلاعات در برنامه ریزی‌های کلان دانشگاه و همکاری‌های پژوهشی با دستگاه‌های اجرایی، سازمان‌های دولتی و مراکز خصوصی استفاده می‌شود.

در تدوین برنامه جامع تحقیقات باید از تمام توانایی‌های موجود و بالقوه و امکانات نرم افزاری و سخت افزاری گروه آموزشی استفاده شود. پس از تدوین و تصویب برنامه جامع تحقیقات حوزه فعالیت‌های علمی - پژوهشی اعضای هیئت علمی در راستای اهداف تعیین شده در برنامه جامع تحقیقات به عنوان رکن اصلی جهت دهنده تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه آموزشی قرار می‌گیرد. اعضای هیئت علمی موظف اند با توجه به زمینه تخصصی و علائق تحقیقاتی خود منفرداً یا مشترکاً برنامه جامع تحقیقات خود را تدوین و ارائه نمایند. آن دسته از اعضای هیئت علمی که با توجه به همگرایی تخصص‌های خود برنامه جامع تحقیقات مشترک تعریف و تدوین می‌نمایند، با توجه به اهمیت فعالیت‌های گروهی، به صورت مضاعف از حمایت‌های پیش‌بینی شده بهره‌مند می‌شوند. سیاست‌های حمایتی و تشویقی دانشگاه از برنامه‌های جامع تحقیقات متعاقباً توسط حوزه معاونت پژوهشی دانشگاه اعلام می‌شود. ضمناً باید توجه شود که پس از تعریف و تدوین برنامه‌های جامع تحقیقات، متعاقباً آمایش رشته‌های آموزشی دوره‌های تحصیلی مختلف دایر در گروه با توجه به برنامه‌های جامع تحقیقات گروه آموزشی انجام خواهد شد.

الف - اهداف

- ۱ - انجام تحقیقات هدفمند در راستای چشم انداز توسعه علمی کشور با تأکید بر نوآوری، فناوری، کارآفرینی و انجام پژوهش‌های محصول محور
- ۲ - هدایت پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی به منظور رفع نیازها و اولویت‌های اصلی پژوهشی کشور
- ۳ - فراهم نمودن زمینه‌های انجام تحقیقات گروهی در دانشگاه
- ۴ - دستیابی به بانک اطلاعات مدون زمینه‌های تحقیقاتی به منظور تسهیل در برنامه‌ریزی کلان دانشگاه جهت همکاری مشترک با دستگاه‌ها و سازمان‌ها

ب - اصولی که در تهیه و تدوین برنامه جامع تحقیقات باید مورد توجه قرار گیرد:

۱ - تکیه کردن بر نقاط قوت اعضای هیئت علمی و گروه آموزشی

در تعریف و تدوین برنامه جامع تحقیقات توسط اعضای هیئت علمی و گروه‌های آموزشی باید به نقاط قوت و امکانات در اختیار اعضای هیئت علمی و گروه توجه ویژه شود. به بیان دیگر برنامه جامع تحقیقات باید در راستای استفاده حداکثر از توانایی‌ها و امکانات اعضای هیئت علمی و گروه تعریف گردد تا از تعریف و اجرای طرح‌های تحقیقاتی متنوع در زمینه‌های متفاوت اجتناب گردد. البته نباید از نظر دور داشت که تا جای ممکن در تعریف برنامه جامع تحقیقات به علائق تحقیقاتی شخصی (Field of interest) اعضای هیئت علمی توجه گردد و تا حد امکان برنامه‌های جامع تحقیقات در گروه بر اساس نقاط مشترک این علائق تدوین شود.

۲ - توجه به نتایج بلند مدت در تدوین برنامه جامع تحقیقات

با توجه به ماهیت برنامه جامع تحقیقات، رسیدن به اهداف بلندمدت مورد نظر می‌باشد و در ذیل برنامه جامع تحقیقات، طرح‌های تحقیقاتی با اهداف کوتاه و میان مدت تعریف خواهد شد. حداقل دوره زمانی اجرای برنامه جامع تحقیقات باید دوره‌های ۵ ساله در نظر گرفته شود. در عین حال امکان تجدید نظر در برنامه جامع تحقیقات در طول زمان اجرای برنامه وجود دارد. بدین ترتیب در میانه اجرای برنامه جامع تحقیقات می‌توان تغییراتی را با توجه به تغییر ظرفیت‌های علمی اعضای هیئت علمی و گروه (از نظر نرم‌افزاری و سخت‌افزاری) و تغییرات بازار کار (تغییر نیازهای جامعه) اعمال نمود.

۳ - توسعه نیروی انسانی و امکانات موجود گروه در جهت اهداف برنامه جامع تحقیقات

اگرچه در تدوین برنامه جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه باید به امکانات موجود توجه داشت، ولی خاطر نشان می‌گردد که با تعریف برنامه‌های جامع تحقیقات و هدایت طرح‌های تحقیقاتی و پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی گروه در جهت اهداف آن، باید به صورتی برنامه ریزی شود که امکانات نرم‌افزاری (جذب اعضای هیئت علمی جدید و پذیرش دانشجویان تحصیلات تکمیلی) و سخت‌افزاری (تجهیزات و امکانات آزمایشگاهی و کارگاهی) گروه‌های آموزشی نیز در همان جهت گسترش یابد.

۴ - رابطه برنامه‌های جامع تحقیقات با بخش‌های صنعت، کشاورزی و تحقیقات جامعه

یکی از اهداف اصلی در تعریف تمام برنامه‌ها و طرح‌های کلان، حل مشکلات و برطرف کردن نیازهای جامعه و کشور است. تبدیل طرح‌های تحقیقاتی کلان به نتایج قابل استفاده در کشور که منتج به حصول درآمد، تولید فناوری یا گسترش دانش می‌گردد یکی از موارد با اهمیت در تعریف برنامه‌های جامع تحقیقات به حساب می‌آید. در واقع یک برنامه جامع تحقیقات باید به صورت عملی با نیازهای جامعه همسو بوده و نتایج آن بطور ملموس در جهت رفع مشکلات موجود جامعه باشد. نباید از نظر دور داشت که یکی از اولویت‌ها در تعریف و تدوین برنامه جامع تحقیقات توسط اعضای هیئت علمی و گروه باید توجه به فناوری‌های نوین باشد.

۵ - ایجاد زمینه همکاری‌های بین گروهی و بین رشته‌ای

استوار بودن برنامه جامع تحقیقات بر پایه همکاری‌های متقابل داخل گروهی و بین گروه‌های آموزشی در داخل دانشگاه و یا خارج از دانشگاه می‌تواند زمینه ساز انجام طرح‌های تحقیقاتی مشترک و همچنین ایجاد بستر انجام تحقیقات بین رشته‌ای باشد. در تعریف و تدوین برنامه جامع تحقیقات باید به این نکته توجه نمود که در بسیاری از موارد رسیدن به نتایج مطلوب و قابل استفاده، جز با به کارگیری بخش‌های مختلف حاصل

نمی‌گردد. به بیان دیگر تنها با تلفیق بخش‌های گوناگون در داخل و یا خارج از دانشگاه می‌توان به نتایج قابل استفاده به دنبال اجرای یک طرح کلان دست یافت. بدین منظور در زمان تدوین برنامه جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه باید پیش بینی‌های لازم در خصوص این نوع همکاری‌ها در نظر گرفته شود.

ج - ارکان مهم در تدوین برنامه جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه‌های آموزشی

۱ - تعریف اهداف و رسالت‌های گروه آموزشی (تعریف مفهومی از گروه)

هر گروه آموزشی متشکل از اعضای هیئت علمی با تخصص‌های همسو و دارای اهداف مشترک آموزشی و پژوهشی است. در این بخشی ضمن تبیین هدف از تشکیل گروه، رسالت‌هایی که بر عهده هر عضو هیئت علمی و گروه می‌باشد باز تعریف می‌شود.

۲ - عنوان برنامه

عنوان باید به طور جامع و واضح اما خلاصه بیانگر هدف اصلی و راهبردی طرح هادی باشد. باید توجه داشت که عنوان نباید آنقدر کلی باشد که نتوان با آن، نتایج حاصل از اجرای برنامه را پیش‌بینی کرد.

۳ - هدف یا اهداف برنامه

در این مورد می‌توان به تعریف یک یا چند هدف کلی پرداخت و سپس به صورت تخصصی‌تر اهداف جزئی را بیان نمود.

۴ - محورهای اصلی پژوهشی مورد علاقه و ارتباط آن با برنامه جامع تحقیقات

در این بخش می‌توان به تخصص‌هایی که در راستای اجرای برنامه جامع تحقیقات فعالیت خواهند داشت، اشاره کرد و نقش هر یک را در پیشبرد اهداف کلی برنامه بیان داشت. در واقع می‌توان در این قسمت ساختار اجرایی برنامه را به صورت یک چارت معرفی و نقش هریک از اجزای دخیل در برنامه را برای اجرای بخش‌های مختلف برنامه مشخص نمود. در این بخش باید به صورت مستدل تطابق طرح با توانایی‌های اعضای هیئت علمی و همچنین دانشجویان تحصیلات تکمیلی گروه بیان شود.

۵ - تدوین برنامه جامع تحقیقات متناسب با اسناد بالادستی

در تعریف و تدوین برنامه‌های جامع تحقیقات باید توجه داشت که این برنامه‌ها باید با سیاست‌های پژوهشی کلان دانشگاه و کشور هم خوانی داشته باشد. در واقع در هنگام تدوین برنامه جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه‌ها باید به اسناد بالا دستی در زمینه علم و فناوری کشور توجه داشت و برنامه‌های جامع تحقیقات را همسو با آنها تعریف و تدوین نمود.

۶ - تعیین دستاوردهای مورد انتظار برنامه جامع تحقیقات و ارتباط آن با نیازهای بخش‌های صنعت، کشاورزی و خدمات جامعه

در تعریف دستاوردهای مورد انتظار می‌توان به تحقق اهداف کلی اشاره کرد یا با بیان زیر مجموعه‌های برنامه جامع تحقیقات بطور ریزتر به دستاوردهای مورد انتظار اشاره نمود. دستاوردهای مورد انتظار باید بطور واضح و

مشخص بیان کننده نتایج اجرای برنامه محقق باشد. در این بخش باید به صورت مستدل به کاربردی بودن طرح و تطابق آن با نیازهای جامعه اشاره کرد و بیان داشت که اجرای برنامه هادی چه فواید مادی و معنوی را برای جامعه و کشور به دنبال خواهد داشت.

د - فرایند تدوین، تصویب و اجرای برنامه جامع تحقیقات توسط اعضای هیئت علمی و گروه های آموزشی

۱ - **تعریف، تدوین و تصویب برنامه جامع تحقیقات اعضای هیئت علمی و گروه آموزشی**
برنامه جامع تحقیقات باید توسط اعضای هیئت علمی گروه تعریف و تدوین شوند و تصویب برنامه های جامع تحقیقات در شورای پژوهشی / تحصیلات تکمیلی گروه الزامی است.

۲ - **تصویب برنامه های جامع تحقیقات در شورای پژوهشی پردیس / دانشکده مستقل / موسسه**

پس از تصویب برنامه های جامع تحقیقات در شورای پژوهشی / تحصیلات تکمیلی گروه های آموزشی، تصویب نهایی آن بر عهده شورای پژوهشی پردیس / دانشکده مستقل / موسسه می باشد که پس از تصویب در شورای پژوهشی پردیس / دانشکده مستقل / موسسه توسط معاون پژوهشی پردیس / دانشکده مستقل / موسسه برای اجرا به مدیر گروه ابلاغ و نسخه ای از آن به معاونت پژوهشی دانشگاه ارسال می شود.

۳ - **مسئول اجرای برنامه های جامع تحقیقات در گروه های آموزشی**
مدیران گروه های آموزشی مسئول اجرای برنامه های جامع تحقیقات در گروه ها می باشند. مدیران گروه های آموزشی موظفند پس از ابلاغ برنامه های جامع تحقیقات گروه نسبت به اجرای دقیق آن در فعالیتهای پژوهشی اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی گروه اقدام نمایند.

۴ - **نظارت بر حسن اجرای برنامه های جامع تحقیقات در پردیس / دانشکده مستقل / موسسه**

معاون پژوهشی پردیس / دانشکده مستقل / موسسه مسئول نظارت بر حسن اجرای برنامه های جامع تحقیقات در گروه های آموزشی هر پردیس / دانشکده مستقل / مؤسسه می باشد. معاونت های پژوهشی پردیس / دانشکده مستقل / موسسه موظف اند هر ساله گزارشی را از روند اجرای برنامه های جامع تحقیقات در گروه های آموزشی و تطابق فعالیت های پژوهشی اعضای هیئت علمی و گروه های آموزشی با برنامه های جامع تحقیقات به معاونت پژوهشی دانشگاه ارسال نمایند.

سیاست های حمایتی و تشویقی دانشگاه از برنامه های جامع تحقیقات به صورت سالانه توسط معاونت پژوهشی و با هماهنگی معاونت برنامه ریزی و فناوری اطلاعات دانشگاه تهیه و ابلاغ خواهد شد.

این دستورالعمل با استناد به بند ۲ صورتجلسه مورخ ۱۳۸۹/۵/۱۸ هیئت منتخب دانشگاه به تصویب رسیده و از آن پس لازم الاجرا خواهد بود.